

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Första kammaren.

Nr 61.

Tisdagen den 2 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne månad.

Anmälades och bordlades

andra sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om rätt för värnpliktig, vars hustru och barn åtnjuta familjeunderstöd, att oavkortat lyfta honom tillkommande penningbidrag;

bevillningsutskottets memorial nr 20. i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 10 angående brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande ävensom i samband därmed stående frågor; ävensom

jordbruksutskottets memorial nr 58, i anledning av remiss från kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 388, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i gällande folkskolestadga, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 87, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i punkterna 36 och 37 under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående premiering och anskaffning av lastautomobiler m. m.

Begäran att
få framställa
interpellation
ang. Ålands
befästade.

Herr Steffen erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att anhålla om kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få ställa några frågor beträffande en viss sida av Sveriges nuvarande militärpolitiska och utrikespolitiska läge.

Jag ber då få börja med att anföra motiven för de frågor, jag önskar framställa.

Att de i världskriget deltagande staterna med all makt eftersträva och med visshet förvänta stora politiska förändringar i Europa och utom Europa såsom slutresultat av den oerhört förlustbringande kraftmätningen, därom ha vi vid åtskilliga tillfällen från de mest auktoritativa håll erhållit fullt klart besked. De fredsavtal, vilka förr eller senare måste avsluta världskriget, komma därför med största sannolikhet att innebära de betydelsefullaste förändringar i Europas och hela världens utrikespolitiska förhållanden. Så skall då bli fallet icke blott för de krigförande staterna själva, utan även, åtminstone indirekt, för de neutrala. Och detta gäller icke minst för de neutrala stater, vilkas territorier gränsa intill de krigförande staternas och under kriget visat sig vara av speciell strategisk, transportteknisk och kommersiell betydelse för dessa. De så belägna neutrala staterna hava alla skäl att med oro emotse de förändringar i deras utrikespolitiska läge, som fredsslutet kan komma att medföra.

Dessa neutrala, inne på den ofantliga krigsskådeplatsen belägna stater kunna emellertid icke, även om de vore så sinnade, uppskjuta sina bekymmer beträffande sitt förändrade utrikespolitiska läge till tidpunkten för fredsslutet. Saken är nämligen den, att deras utrikespolitiska belägenhet högst avsevärt förändrats, till det sämre, redan under pågående världskrig.

Detta har, som blott alltför väl känt är, skett dels därigenom att internationell rätt blivit av krigförande stater åsidosatt eller upphävd, samt dels därigenom att de krigförande företagit betydelsefulla militära åtgärder i omedelbar närhet till ömtåliga punkter av de neutralas land- och sjögränser.

Det är denna sistnämnda, redan inträffade högst betänkliga verkan av världskriget, på vilken jag här vill rikta uppmärksamheten. Naturligtvis vill jag tala blott om Sverige. Och det är min avsikt att speciellt fästa uppmärksamheten vid blott en enda punkt uti Sveriges närvarande, genom världskriget ogynnsamt förändrade militärpolitiska läge.

* * *

Den omständigheten, att världskriget utkämpas mellan de europeiska centralmakterna och vissa deras grannar i väster, öster och söder, ger åt kriget tvenne av dess mest karakteristiska och för åtskilliga neutrala småstater mest ödesdigra drag. Den ena av dessa är ententemakternas ofrånkomliga strävan att mili-

täriskt och handelspolitiskt omringa och om möjligt under kriget från yttervärlden definitivt avspärra centralmakterna. Det andra draget är ententemakternas lika ofrånkomliga strävan att sinsemellan upprätta och bibehålla de bästa möjliga militäriska och kommersiella transportförbindelser. För de mellan central- och ententemakterna inkilade neutrala småstaterna blir då faran överhängande, att deras legitima fredliga statsintressen bli undanskjutna till förmån för de krigförandes offensiva och defensiva militära och ekonomiska intressen. Denna fara blir nödvändigtvis mer hotande, ju mer världskriget närmar sig avslutningsepoken, uti vilken de krigförande till det yttersta måste spänna sina krafter för att vinna det slutliga övertaget. Därvid bli de naturligtvis mindre än någonsin benägna att offra egen fördel för att tillgodose tredje mans intresse eller rätt. Alltid under förutsättning att det icke till äventyrs står fullt tillräckliga och aktionsberedda maktresurser bakom sådant neutralt intresse eller sådan neutral rätt.

För Sveriges vidkommande är det ur denna synpunkt i främsta rummet angeläget att taga i ögonsikte Englands och Rysslands intressen och strävanden under världskrigets nu begynnande skede, vilket kanske blir dess slutskede. Det gäller tydligen för dessa tvenne makter dels att norrifrån innestänga och angripa Tyskland, samt dels att mellan sig upprätta den bästa möjliga militäriska transport- och operationsförbindelse i n o r r.

En engelsk-rysk blockad av den svenska kusten (med undervattensbåtar, minor och annorledes) avspärrar Tyskland lika effektivt från Sverige som en motsvarande blockad av den tyska Östersjökusten, men med vida mindre risker för den blockerande engelsk-ryska flottan. För det neutrala Sverige däremot innebär anordningen icke blott, såsom vi hösten 1915 erforo, en ökad risk för direkta, grova neutralitetskränkningar, utan tydligen även ett begynnande intrång på den politiska självbestämmanderätt och självbestämmandeförmåga, som utgöra en absolut väsentlig sida av den verkliga neutralitetens väsen.

Den nu stundande utvecklingen av den engelsk-ryska krigföringen mot Tyskland hotar emellertid icke blott att göra våra kustvatten söder om Stockholms breddgrad till krigsskådeplats. Den hotar också och ännu mera tydligt att låta en stor rysk sjöfästning och flottoperationsbas uppstå uti en trång och för Sveriges inre ekonomiska och militäriska samfärdsel oumbärlig, tätt inpå rikets huvudstad belägen farled — nämligen farleden mellan Östersjön och Bottniska viken.

Alands befästade och starka militära utrustande i övrigt, så att Ålandsöarna förvandlas till en användbar bas för icke blott defensiva, utan även aggressiva operationer från Rysslands sida i Östersjön och i Bottniska viken så väl som i det mellanliggande vattnet, Ålandshav, detta är det under världskriget uppkomna nya faktum, vilket mer än något annat redan

Begäran att få framställa interpellation ang. Ålands befästade.

(Forts.)

Begäran att
få framställa
interpellation
ang. Ålands
befästning.

nu i grund förändrar Sveriges militärpolitiska och utrikespolitiska läge. Åland är ett lås till Bottniska viken.

* * *

(Forts.)

Jag avslöjar icke någon hemlighet, som icke i denna stund kunde och borde vara väl bekant för, och allvarligt begrundad av, varje svensk medborgare, då jag påstår, att i klipporna på och omkring Åland utsprängts batterier, vilka enligt alla den moderna befästningskonstens regler förstärkts med betongkonstruktioner samt för vilkas bestyckning tunga artilleripjäser redan överförts eller just nu överförs till Åland. Varförutom redan nu är till Åland och Åbo skärgård överförd en styrka, motsvarande två infanteribrigader, varav på fasta Åland den ena, eller 6,000 man, med tillhörande kavalleristyrka, fältartilleri, ingenjörtrupper och träng. Härtill kommer, att andra ryska militärstyrkor äro framskjutna till trakten av Åbo.

De flesta av dessa Ålandsbefästningar äro i tekniskt och militäriskt avseende utan allt tvivel fullgoda permanenta befästningar. Om Ryssland efter kriget skulle slopa dem, så innebure detta ett slopande av befästningar, som till sin konstruktion och militära bestämmelser äro starka permanenta befästningar. Dessa Ålandsbefästningars karaktär kan näppeligen helt och hållet förvandlas till en diplomatisk angelägenhet. Den är dock i grunden för oss svenskar först och sist ett militärt faktum. Ett icke mycket starkt garanterat löfte om deras rasrande efter kriget skulle Ryssland sannolikt ha synnerligen svårt att uppfylla; och det av det ganska enkla skälet, att befästningarna torde komma att vara av samma betydelse för Ryssland efter kriget som de äro nu, under kriget.

För bedömandet av frågan, vilken denna betydelse egentligen är, synes anläggningarnas belägenhet giva vissa, värdefulla hållpunkter.

* * *

Den åländska ögruppen och Åbo skärgård skjuta fram från den ryska sidan av Östersjön så långt, att detta hav praktiskt därav delas i två hälfter. Förbindelsen mellan dessa är för oss inskränkt till Ålandshav, men detta är mycket smalt. Det är endast 28 km. mellan Grisslehamn och Signildsskäer. Öster om Åland äga däremot ryssarne på eget område fri passage mellan Östersjön och Bottniska viken, dels från Föglöfjärden, sydost om Lemland, dels från Vidskärsfjärden (vid Utö) genom Skiftet (öster om Sottunga) och Delet till leden mellan Boxö och Saggö (norr om fasta Åland).

Åland är sålunda alltid att anse som en rysk bro över till Sverige, riktad därtill mot vårt lands vitalaste delar. Från det befästade Åland behärskas dessutom Bottniska viken; så länge svensk sjömaktt icke äger någon fast bas därstädes. Och även med en sådan fast bas äro de svenska sjöstridskrafterna hopplöst

tudelade genom det ryska Alandslåset. I närvarande läge är detta förhållande det viktigaste, såsom varande förutsättningen för en eventuell rysk-engelsk operation mot norra Skandinavien i ändamål att uppnå dels fri förbindelse, dels och framför allt praktisk samverkan mellan Rysslands och Englands militära makt.

*Begäran att
få framställa
interpellation
ang. Alands
befästning.
(Forts.)*

De i huvudsak sedan hösten 1915 anlagda fästningsverken hava tydligt grupperats så, att de tjäna antydda offensiva syfte, ehuru de dessutom, vad beträffar de på sydsidan belägna verken, även — om ett fientligt anfall skulle riktas mot Finska viken — bidra till skyddandet av den flankställning, som rysk-engelska torpedfartyg skulle äga i Alands och Abo skärgårdar.

Huvudhamnen för den med Åland som bas opererande ryska sjömakten är tills vidare förlagd på sydsidan av ögruppen, närmare bestämt vid Föglöfjärden (djupet minst 20 meter. De största ryska fartygen hava 8,4 meter djupgående). Denna skyddas nu av på Herrön och Storklubb på ömse sidor om vikens mynning anlagda permanenta befästningar. Genom å ena sidan Ledsundsleden och å den andra Björkörleden kan en sjöstyrka härifrån komma direkt ut på Östersjön mot Stockholms skärgård.

Hela den åländska labyrinten är numera att anse som en enda stor operationsfästning. De södra huvudinloppen stödjas på nyssnämnda verk vid Föglöfjärden samt på de under krigets första skede anlagda och nu ytterligare utbyggda befästningarna vid Utö. Det norra inloppet skyddas av befästningar (ännu icke fullt färdiga) på Boxö och Säggö. D. v. s. att utfallsporten till Bottniska viken är befästad på samma sätt som utfallsporten till Östersjön. Här skulle sålunda tryggt kunna samlas en för operation mot Öregrundsgrepen eller Gävlebukten avsedd transportflotta.

Utefter Alands västkust äro vidare vissa befästningar grupperade med tydlig uppgift att stödja minspärningar i Alandshav och överhuvud att förhindra fientliga sjöstyrkors uppträdande i Bottniska viken, t. ex. under där pågående över skeppning av landstigningstrupper.

Huvudpositionen utgöres av befästningar (batterier) öster om Torpviken och Eckerö (Marsund), samt vid Hammarudd och vid Mariehamn. Det är antagligt, att ryssarne avse att lägga sin förnämsta spärr för Alandshav i riktning från Hammarudd till Söderarms båk och att de därefter ämna tillkorka farlederna förbi nämnda båk samt Arholma och Vaddölandet. Från U-båtsstationen (skyddad av batterier och mineringar) vid Mariehamn flankeras sydostsidan av den stora spärren, varjämte det bör observeras, att en rysk eskader, som opererar ur Ledsundsleden (skyddad mot söder av minspärr vid Lågskär), därvid kan aktivt förhindra företag mot Alandshav mellan Söderarn och Lågskär. Från Hammarudd och Marsund flankera andra torped- och U-båtar nordsidan av huvudspärren. Härifrån

*Begäran att
få framställa
interpellation
ang. Ålands
befästande.
(Forts.)*

kunna jämväl utgå »minanfall», om avsikten är att tillstoppa de norra utloppen ur Stockholms skärgård.

Slutligen ligger Dånöhamnen med sina sannolikt ännu icke fullbordade befästningar på Ålands nordvästra kust. Den är en ny samlingsplats för ryska sjöstyrkor, som direkt kunna hota svenska kusten.

Konfigurationen av fästningen är därmed klar. Anläggningarnas läge lämnar inga tvivel om huvudavsikten, nämligen ett ryskt militärt envælde uti den genom Ålandsfästningarna avstängda (för Sverige så väl som för Tyskland avstängda) Bottniska viken. Arbetet på batterier, signalstationer, flygstationer o. s. v. fortgår natt och dag och uppgives, vad den fortifikatoriska delen beträffar, hava nått den grad av fulländning, som erfordras för det närmaste offensiva ändamålet.

Kontentan av denna översikt är således den, att hittills anlagts två befästningar på Ålands norra sida, utom de på Dånö, och trenne på dess västra och sydvästra sida samt ytterligare två på sydsidan — den mera avsides belägna permanenta befästningen på finska Utö icke inräknad. Det är de mot Bottniska viken, Södra Kvarken och Ålandshav samt norra Östersjön vända sidorna av den åländska ögruppen, som befästats. Befästade hamnar för transportflottor och stora örlogsfartyg finnas nu på så väl norra som södra sidan av ögruppen. Och på västra sidan, i Mariehamn och vid Marsund, finnas befästa torpedbåts- och undervattensbåtshamnar, vilka tillika tydligen äro ämnade som utgångspunkter för minspärningar tvärs över till det svenska territorialvattnet.

* * *

Härmed har den situation blivit verklighet, vilken hela den svenska pressen i slutet av januari och början av februari år 1908 enigt och på det eftertryckligaste sätt betecknade såsom en den största riksolycka. Då var det emellertid blott fråga om en tänkt situation, som ännu helt och hållet låg utanför de existerande realiteternas ram. Nu då realiteterna äro oss bokstavligen inpå livet, förhåller sig den svenska pressen, på några få undantag när, mycket tyst i denna fråga.

Och likväl är det ju alldeles tydligt, att det då blott befärade »strategiska avskärandet av Sverige på mitten» och den då blott befärade »tillkorkningen av Bottniska viken» nu äro omedelbart hotande verkligheter. Det är tydligt, att Sverige just i detta ögonblick står inför den omedelbara faran att förlora, kanske för alltid förlora, sitt »strategiska existensminimum». D. v. s. förlora det minimum av militärisk rörelsefrihet och av förmåga att effektivt försvara huvudstaden och Norrland, vilket erfordras för att vi ännu skola besitta verklig utrikespolitisk självbestänningsförmåga, verkligen vara ett fritt folk med förmågan så väl som viljan till verklig neutralitet.

Den stat, som genom att vara utsatt för ett permanent och övermäktigt militärt hot mot sin huvudstad och en hel landsända städse måste antagas vara tvungen att göra medgivanden åt viss makt, kan icke sägas längre vara i stånd till en i egentlig mening neutral utrikespolitik. Den kan icke vänta att bli behandlad såsom en fullt oavhängig stat, varken under världskriget eller efter detta.

*Begäran att
få framställa
interpellation
ang. Ålands
befästande.
(Forts.)*

* * *

Jag behöver icke här erinra därom, att det svenska folket och de svenska statsmakterna redan så tidigt som 1809 klart och tydligt tillkännagivit sin eniga uppfattning, att frånvaron av befästningar på Åland och i Ålands skärgård är ett den svenska statens och det svenska folkets livsintresse. Jag behöver icke heller erinra därom, att denna uppfattning blev bekräftad genom en tilläggsbestämmelse till det fredsslut i Paris 1856, som avslöt det s. k. Krimkriget mellan Ryssland å ena sidan samt England, Frankrike och Turkiet å den andra. Då Sverige icke var part uti fredsuppgörelsen, är detta Rysslands löfte att avstå från militära anläggningar på Åland icke avgivet direkt till Sverige. Men det är icke heller känt, att Frankrike och England skulle fritagit Ryssland från utfästelsen.

Om dennas egentliga diplomatiska innebörd och värde vill jag för övrigt icke här närmare uttala mig. Det synes mig nämligen icke nu vara rätta tidpunkten att diskutera Sveriges eventuella fördragsenliga rätt i denna angelägenhet; utan vill jag begränsa mig till att betona Sveriges vitala politiska intresse av att Åland icke får vara en rysk sjöfästning, vilken under det nu pågående världskriget samt med all möjlig sannolikhet även efter detta på det mest utmanande sätt kan hota Sveriges huvudstad såväl som våra kommersiella och militära sjöförbindelser med hela vår väldiga norra landsända.

Det måste vara ett oeftergivligt svenskt krav, att Rysslands och Englands gemensamma kamp mot Tyskland icke får bedrivas på ett sådant sätt, att Sverige faktiskt, om ock ej formellt, pressas ut ur sin neutralitet samt för all framtid tränges ned uti ett ojäm förligt sämre militärpolitiskt och utrikespolitiskt läge, än det vi hitintills haft. Att söka, så vitt möjligt genom fredliga framställningar, uppvisa och avvärja ett sådant otvivelaktigt hot mot vår självständighet, kan icke betecknas såsom en avsikt att rubba den neutralitet, som Sverige förklarat sig ämna iakttaga under det nu pågående kriget.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag anhålla om kammararens tillåtelse att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa följande frågor:

Begäran att
få framställa
interpellation
omg. Ålands
befästande.
(Forts.)

1:o) Anser hans excellens, att den betydelse i Sveriges militärpolitiska problem, som alltifrån 1809 av militära och politiska auktoriteter, Kungl. Maj:ts regering och svenska folkets representanter med enhällig röst tillmätts den åländska ögruppen, fortfarande är densamma som förut, d. v. s. så stor, att vår förmåga att hävda vår självständighet väsentligt försvagas, därest Ryssland förvandlar Åland till en fast stödjepunkt för militära operationer?

2:o) Därest hans excellens icke anser sig med ett bestämt ja kunna besvara detta spörsmål, ber jag att få fråga, vad det är som kunnat förmå Kungl. Maj:ts regering att just nu frångå den nämnda uppfattningen.

3:o) Slutligen ber jag att, oberoende av huru svaret på mitt första spörsmål utfaller, få fråga, dels huru hans excellens uppfattar det närvarande läget med avseende å Åland ur svenska militärpolitiska och utrikespolitiska synpunkter, och dels vad hans excellens anser böra i nu berörda avseende åtgöras för att under världskrigets vidare fortgång trygga Sveriges möjligheter att under olika lägen bevara en verklig neutralitet och sin fullständiga politiska handlingsfrihet.

På yrkande av herr *Bäckström* bordlades herr *Steffens* berörda anhållan.

Ordet lämnades på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Jag får hemställa, att första kammaren för sin del ville besluta, att ett särskilt utskott, bestående av 24 ledamöter, 12 från vardera kammaren, skall tillsättas för behandling av icke mindre

Kungl. Maj:ts proposition nr 218, angående anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg,

Kungl. Maj:ts proposition nr 219, angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande, och

Kungl. Maj:ts proposition nr 220, angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande,

samt blivande framställningar från Kungl. Maj:t om beredande av särskilda medel för täckande av de i propositionerna nr 219 och 220 avsedda kostnader,

än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra, därmed i omedelbart samband stående frågor.

För den händelse båda kamrarna bifalla en dylik framställning, tillåter jag mig även hemställa, att första kammaren ville besluta att för sina ledamöter i utskottet utse 12 suppleanter.

Herr vice talmannens förslag om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av Kungl. Maj:ts propositioner nr 218—220 m. m. blev, på begäran av herr Petersson, Alfred, bordlagt.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade följande kungl. propositioner:

nr 222, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 223, angående anslag för vattenfallsstyrelsens inträde för Älvkarleby vattenfall i Dalälvens regleringsförening;

nr 224, angående statsbidrag till kostnader för laga skifte i Kilinge by i Norrbottens län; och

nr 225, med förslag till förordning om krigsmaterielskatt m. m.

Föredrogs herr vice talmannens den 29 nästlidne april bordlagda förslag att första kammaren måtte för sin del besluta att Kungl. Maj:ts proposition nr 207, angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden, skulle överlämnas till särskilda utskottets behandling.

I sammanhang härmed föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 375, med inbjudning till första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut att ej mindre Kungl. Maj:ts nämnda proposition än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra, i omedelbart samband därmed stående frågor, skulle överlämnas till det av riksdagen tillsatta särskilda utskottet för behandling av Kungl. Maj:ts proposition, nr 111, med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

På gjord proposition antogs berörda inbjudning av första kammaren.

Föredrogs Kungl. Maj:ts den 29 sistlidna månad bordlagda nådiga proposition nr 218, angående anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg.

Ang. anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg.

Herr *Ericson, Hans*: Vid genomläsning av denna och de närmast följande propositionerna på föredragningslistan finner man, att Kungl. Maj:t beträffande anslagen till krigsmateriell frångått den proportionella fördelning mellan försvarets båda huvudgrenar, som erhöll ett uttryck genom 1914 års försvarsbeslut, som innebar att omkring en tredjedel av värnskatten skulle tillgodokomma marinen och återstoden armén. Den fördelning, som i dessa propositioner blivit gjord, innebär i själva verket för marinen en andel av

Ang. anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg.
(Forts.)

allenast $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{5}$ av den krigsmateriellskatt, som är begärd för försvarets stärkande.

Erfarenheterna från kriget hava visat, att olika slag av materiell och utrustning för armén *måste* anskaffas, om hären skall kunna med erforderlig kraft fullfölja sitt ändamål. Att anslag härför måste beviljas synes mig uppenbart, och jag vill uttryckligen betona, att jag med vad jag i det följande kommer att anföra icke ifrågasätter någon nedsättning av vad som för arméns räkning begärts.

Men även för marinen tala lärdomarna från kriget och från *vår egen mobilisering* ett språk, som visar nödvändigheten av att sjövapnet hålles vid makt, att materiellen hålles uppe, och att härför behövlige medel ställas till förfogande.

Undervattensbåtarna hava under kriget utvecklats till en räckvidd och en stridbarhet, som vida överträffat vad man före kriget räknade med. Men åtgången på såväl båtar som torpeder har varit oerhörd stor. Därför synes en vida kraftigare anskaffning av dylik materiell än som nu begäres vara behöflig redan på grund av krigserfarenheterna.

Snabba lätta kryssare saknades alldeles i 1914 års program. Kriget har visat deras värde, framför allt måhända som verksamt vapen mot jagare och undervattensbåtar. För vår egen neutralitetsvakt har bristen på lätta, snabbgående kryssare varit synnerligen kännbar. Under många förhållanden har man icke kunnat reda sig med enbart torpedbåtar, och vid sådana tillfällen skulle kryssare varit till ovärderlig nytta. Högste befälhavaren för kustflottan har påpekat detta; men Kungl. Maj:t har icke upptagit något så väl behöfligt fartyg av detta slag bland materiellanskaffningen under de närmaste åren.

Minvapnet har haft ofantlig betydelse; förbrukningen av minor har varit kolossal. Även vid neutralitetsvakt förbrukas åtskillig minmateriell. Stora förråd äro därför behöfliga. I förhållande härtill måste de belopp, som nu begäras, anses vara mycket snävt begränsade. Och för ett minutläggningsfartyg, så väl behöfligt, har Kungl. Maj:t icke berett någon plats.

Men härtill kommer ett förhållande, som enligt mitt förmenande bort vara avgörande vid äskandet av medel för materiellanskaffning åt sjöförsvaret; jag menar den erfarenhet som under mobiliseringen vunnits av materiellens slitning.

Det har nämligen visat sig, att en del av fartygsmateriellen under den trånga neutralitetsvakten *slitits* vida mera än under normala förhållanden; särskilt är detta fallet med torpedfartygen. *Vår flotta har således under den senast gångna tiden faktiskt minskats i stridsvärde.* Mig synes, att tillbörlig ersättning härför bort inrymmas i de föreliggande propositionerna. Så hade kunnat ske, om sjöförsvaret — på grundvalen av arméns 40,000,000 kronor — erhållit sin $\frac{1}{3}$ eller 20,000,000 i stället för nu 12,000,000.

Man är nog på flera håll här i landet benägen att tro, att flottorna i detta krig icke spelat någon väsentlig roll. För min del anser

jag en dylik uppfattning grundfalsk. Hade någondera av de stridande saknat en flotta, d. v. s. varit ur stånd att utveckla betydande kraft vid skyddet av egna kuster, är det troligt, att den parten ganska hastigt kommit i nödläge.

Redan tillvaron av en stridbar flotta har verkat i hög grad hämmande på lusten att företaga landstigning å fientlig kust, och även underlägsna flottor hava varit i stånd att förebygga eller förhindra fientliga landstigningsföretag.

Vad kan anledningen härtill vara? Säkerligen de kraftiga tekniska hjälpmedel, som numera stå till buds och äro tillgängliga även för de smärre marinerna. Denna erfarenhet är för oss av synnerlig betydelse, ty den ger oss gott hopp att — om vi tillgodogöra oss dessa tekniska framsteg — kunna värna våra kuster även mot till sjöss överlägsna motståndare och hindra, att kriget den vägen föres in i vårt land. Men härför erfordras ovillkorligen, att vi hålla sjövapnet uppe, allra minst att sliten materiell skyndsamt ersättes. Den saken är lika viktig som att andra grenar av försvaret stärkas.

Under sådana förhållanden är det ägnat att väcka uppmärksamhet, att de kungl. propositionerna icke berett plats i större utsträckning för ny krigsfartygsmateriell i stället för den, som i följd av slitning under neutralitetsvakten kräver förnyelse långt förr än planerna beräknats.

Det är detta jag ansett mig nu böra framhålla.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren att, under förutsättning att för denna propositions behandling tillsattes ett särskilt utskott, hänvisa propositionen till detta utskott, men att eljest remittera den till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandet.

Föredrogos Kungl. Maj:ts den 29 nästlidne april bordlagda nådiga propositioner:

nr 219, angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande; och nr 220, angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande.

Kammaren beslöt att, under förutsättning att för dessa propositioners behandling tillsattes ett särskilt utskott, hänvisa propositionerna till detta utskott, men att eljest remittera dem till statsutskottet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets den 29 nästlidna månad bordlagda utlåtanden nr 65—67 ävensom jordbruksutskottets samma dag bordlagda utlåtanden nr 56 och 57.

Ang. anordnande av en örlogsbåda vid Göteborg.

(Forts.)

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga proposition nr 222, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstnehavares rätt till pension.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade proposition nr 223, angående anslag för vattenfallsstyrelsens inträde för Älvkarleby vattenfall i Dalälvens regleringsförening.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade proposition nr 224, angående statsbidrag till kostnader för laga skifte i Killinge by i Norrbottens län.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade proposition nr 225, med förslag till förordning om krigsmaterielskatt m. m., blev denna proposition på begäran bordlagd.

Herr *Malmberg* avgav en motion, nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av områden från kungsladugården Skälby i Kalmar län.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,21 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Befästningarna på Åland.



